

УДК 338.23 + 351.711

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-1.21>**Однорог М.А.**

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та економічної теорії,
Білоцерківський національний аграрний університет

Півторак М.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»

Загороднюк О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту,
Уманський національний університет садівництва

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ І РЕГІОНАЛЬНИХ СТРУКТУР У ПРОЦЕСІ МОДЕРНІЗАЦІЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті розглянуто проблеми формування нової системи державного управління в умовах сучасної модернізації, впровадження інноваційних технологій у розвиток аграрного сектору. Визначено, що реформи минулих років в аграрному секторі призвели до ослаблення сільськогосподарських показників і стали причиною встановлення в країні критичного рівня продовольчої безпеки. Встановлено, що в умовах соціально-економічних реформ 90-х років ХХ ст. саме діяльність регіональних органів дала змогу національній економіці уникнути колапсу та вивчено питання про способи, методи і характер регіональної аграрної політики, що повинно вирішуватися, спираючись на методологічний фундамент економічної теорії та регіоналістики з урахуванням світової практики реалізації регіонального економічного регулювання. Стверджено, що одним із чинників підйому економіки країни та регіонів є успішна адміністративна політика. Доведено, що необхідне створення раціональної моделі місцевого самоврядування, яке ґрунтується на принципах самоорганізації, саморозвитку, самодостатності.

Ключові слова: державне регулювання, модернізація економіки, місцеве самоврядування, інноваційні технології, перехідний період розвитку економіки.

ИННОВАЦИОННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ И РЕГИОНАЛЬНЫХ СТРУКТУР В ПРОЦЕССЕ МОДЕРНИЗАЦИИ АГРАРНОЙ ПОЛИТИКИ

Однорог М.А., Пивторак М.В., Загороднюк О.В.

В статье рассмотрены проблемы формирования новой системы государственного управления в условиях современной модернизации, внедрения инновационных технологий в развитие аграрного сектора. Определено, что реформы прошлых лет в аграрном секторе привели к ослаблению сельскохозяйственных показателей и стали причиной установления в стране критического уровня продовольственной безопасности. Установлено, что в условиях социально-экономических реформ 90-х годов XX века именно деятельность региональных органов позволила национальной экономике избежать коллапса. Изучен вопрос о способах, методах и характере региональной аграрной политики, который должен решаться, опираясь на методологический фундамент экономической теории и регионалистики с учетом мировой практики реализации регионального экономического регулирования. Подтверждено, что одним из факторов подъема экономики страны и регионов является успешная административная политика. Доказано, что необходимо создание рациональной модели местного самоуправления, основанной на принципах самоорганизации, саморазвития, самодостаточности.

Ключевые слова: государственное регулирование, модернизация экономики, местное самоуправление, инновационные технологии, переходный период развития экономики.

INNOVATIVE WAYS OF INTERACTION OF PUBLIC AUTHORITIES AND REGIONAL STRUCTURES IN THE PROCESS OF MODERNIZATION OF AGRARIAN POLICY

Odnoroh Maksym, Pivtorak Mykhailo, Zahorodniuk Oksana

Determined that the reforms of the past years in the agricultural sector led to a weakening of agricultural indicators became the reason of establishing in the country a critical level of food security. Accumulated by the beginning of XXI century, the experience of development of agricultural areas demonstrates the need for changes to the model of formation and implementation of agricultural policy. Along with this, it should be noted that land reform and the creation of new structures of agriculture has created favorable conditions for the development of economic initiatives of the population. The article considers problems of formation of new system of state management in modern conditions of modernization, implementation of innovative technologies in the development of the agricultural sector. Determined that the reforms of the past years in the agricultural sector led to a weakening of agricultural indicators became the reason of establishing in the country a critical level of food security. It is established that in conditions of socio-economic reforms of 90-ies of XX century, the work of regional bodies has allowed the national economy to avoid collapse. Examine the methods and nature of the regional agricultural policy, should to decide, based on the methodological Foundation of economic theory and regional science, taking into account the world practice of realization of regional economic regulation. Confirmed that one of the factors in the economic recovery of the country and regions is a successful administrative policy. It is proved that it is necessary to create a rational model of local government in rural education based on the principles of self-organization, self-development, self-sufficiency. Determined that the establishment of the system of agricultural policy can not happen revolutionary, by fracture and collapse of the existing models, as evidenced by the experience of the Ukrainian reform. Local government is the right of the people, proclaimed and guaranteed by the Constitution of Ukraine and European Charter of local self-government, ratified by our state. I think that this process is in a rural settlement will take place more naturally than in the city because of the close social contacts and memory of the historical tradition of community and collective solutions to socio-economic, organisational and cultural issues. State and regional authorities should develop a program to facilitate this process and the system of state control over the mutual duties and rights.

Keywords: state regulation, modernization of the economy, local governance, innovative technologies, the transition period of economic development.

Постановка проблеми. Реформи минулих років в аграрному секторі призвели до ослаблення сільськогосподарських показників і стали причиною встановлення в країні критичного рівня продовольчої безпеки. Накопичений до початку XXI ст. досвід розвитку аграрних територій свідчить про необхідність зміни моделі формування та реалізації аграрної політики. Поряд із цим необхідно відзначити, що земельна реформа та формування нових структур сільськогосподарського комплексу створили сприятливі умови для розвитку економічної ініціативи населення. Однак в умовах складних природно-кліматичних умов в Україні сільське господарство не в змозі самостійно впоратися з виникаючими проблемами, тому держрегулювання

залишається одним з актуальних завдань, що стоять перед державою. Під час їх вирішення не слід забувати про те, що сучасна держава, як і будь-яка складна організаційна структура, передбачає багаторівневу композицію реалізації владних повноважень та прийняття економічних рішень. Вона повинна включати в себе загальнонаціональний, регіональний, муніципальний компоненти. Таким чином, з'являється основа формування нової моделі аграрної політики Української держави, що враховує особливості системної зв'язку різних рівнів державної влади. Держава, регіони самостійно вибирають вектор свого розвитку, який приводить їх або до економічного зростання, або до стагнації. Дуже багато залежить від наявності національної

ідеї, зрозумілих і реальних планів стратегічного розвитку регіонів та кластерів, уміння влади застосовувати інноваційні технології, управляти по-новому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує досить значний за обсягом та спектром пласт сучасних досліджень регулювання інноваційних процесів в економіці України. Не зменшуючи значущість внеску інших дослідників, можна відзначити праці О. Алімова, С. Білої, В. Бабича, В. Беседіна, В. Воротіна, А. Гальчинського, В. Геєця, М. Герасимчука, С. Гуткевич [1], М. Долішнього, В. Дорофієнка, І. Лукінова, В. Лушкіна, В. Маргиненка, А. Мерзляк, І. Павлова, П. Перерви, О. Стахів, Т. Адамчук [4], Д. Черваньова, М. Чумаченка, П. Юхименка та багатьох інших учених, які торкалися проблем інноваційної діяльності як на рівні держави, так і на рівні окремих регіонів чи підприємств.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження інноваційних напрямів органів державної влади і регіональних структур у процесі модернізації аграрної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах соціально-економічних реформ 90-х років ХХ ст. саме діяльність регіональних органів дала змогу національній економіці уникнути колапсу [1, с. 46]. При цьому слід зазначити, що економічна політика регіонів не була політикою у строгому сенсі слова, оскільки носила рефлекторний, компенсаторний характер за повної відсутності системності.

На думку українського уряду, процес модернізації економіки країни повинен базуватися на чотирьох «і»: інноваціях, інститутах, інфраструктурі, інвестиціях.

Питання про способи, методи і характер регіональної аграрної політики повинно вирішуватися, спираючись на методологічний фундамент економічної теорії та регіоналістики з урахуванням світової практики реалізації регіонального економічного регулювання. Використання світового досвіду дасть Україні змогу не допустити серйозних прорахунків у формуванні та реалізації економічної політики. За постійного сприяння науки, освіти необхідно створювати і реалізовувати реалістичні проекти, що дають змогу за короткий термін домогтися помітних результатів. Необхідно чітко уявляти майбутній розвиток територій, визначати стратегічні цілі перед законодавчими органами влади, ступінь участі керівництва, а також вирішити питання про доцільність залучення експертів або спеціалістів для інноваційного прориву [2].

Одним із чинників підйому економіки країни та регіонів є успішна адміністративна політика. Держава повинна створити в країні ефективну систему управління, обов'язково ввести поняття відповідальності кадрів. Вирішенням аграрних завдань повинні займатися кваліфіковані адміністратори з чітким розумінням тих проблем, які стоять перед сільським господарством і економікою у цілому. Однак не слід забувати, що проблеми не вирішити силами тільки регіону, навіть за грамотної адміністрації.

На тлі економічної лібералізації на початку 90-х років відбувається звуження ринку, патологічне переструктурування економічних галузей.

Перерозподільча концепція регіональної політики, пануюча в Україні й досі, являла собою спробу вирівнювання регіональних відмінностей шляхом перерозподілу бюджетних коштів між регіонами. Причому

особливості українського варіанту бюджетних відносин центру і регіонів до недавнього часу відрізнялися значною нестабільністю, суперечливістю, несправедливістю, ущербністю щодо загальнодержавних інтересів. У наявності явна невідповідність між потребами і можливостями регіонів та їх підтримкою з бюджету. Причому найнижчі показники економічного розвитку демонструють аграрні регіони. У результаті за 90-ті роки сформувалася стійка система міжрегіональних відмінностей, сформувався певний тип інвестиційної, податкової, фінансової регіональної ситуації.

Влада на державному рівні прагнула відмовитися від рішення багатьох соціально-економічних проблем, що призводило до переведення їх на регіональний і муніципальний рівні. Наприклад, соціальні проблеми села, розвиток сільської інфраструктури, захист вітчизняного виробника сільгосппродукції перетворюються на проблеми місцевої влади. Аналіз заходів державної підтримки в окремих регіонах показує дублювання регіонального та державного рівнів і переважання фінансово-бюджетних перерозподілів як основного інструменту державної та регіональної аграрної політики. Так, наприклад, регіональний рівень, завдання якого передусім організаційне (створення кооперативів, підприємств із переробки продукції та технічного обслуговування, інформаційне забезпечення, організація збуту сільгосппродукції), соціальне (забезпечення соціальної інфраструктури сільських поселень), стикається насамперед із проблемою недостатності власних бюджетних коштів, а також із неефективним їх розподілом у рамках регіональних бюджетів.

Необхідно ще раз відзначити, що у формуванні і розвитку економічної та соціальної структури суспільства велику роль відіграє державне регулювання. Одним із механізмів, що дають державі змогу проводити економічну і соціальну політику, є фінансова система суспільства і фінансові потоки, що входять до її складу, від ефективності яких залежить ефективність усього державного і регіонального управління.

Практика реалізації регіональної аграрної політики показує, що однією з ключових проблем виступає проблема бюджетного фінансування її заходів. Світовим досвідом розвитку продовольчого комплексу доведено необхідність бюджетної підтримки сільського господарства, причому величина бюджетної підтримки визначається не тільки потребами аграріїв, ай можливостями економіки країни. Практика показує, що існують два джерела фінансової підтримки сільського господарства: за рахунок споживача або платника податків. У першому випадку на сільськогосподарську сировину і продукти її переробки встановлюються відносно високі ціни, у другому – встановлюються різного роду бюджетні виплати сільгоспвиробникам. Можливий шлях комбінування джерел згідно з принципами аграрної політики держави.

Передусім слід зазначити, що практика фінансування сільського господарства країни стала різнобічною, що говорить про більшу опрацьованість аграрної політики: сільгоспвиробників більше не зрівнюють, а враховують регіональні особливості господарювання [3, с. 200]. На сучасному етапі в структурі витрат бюджетних коштів немає великої схожості між сусідніми регіонами. В останні роки в Україні чимало зроблено для зміцнення економічної незалежності регіональних органів

влади та органів місцевого самоврядування і посилення бюджетно-податкової самостійності. Здійснено заходи з розмежування і закріплення повноважень між регіональними рівнями. Законодавчо затверджено нормативи розподілу доходів від надходжень між регіональним та місцевими бюджетами. У Бюджетному кодексі України встановлено перелік дохідних джерел, що відносяться до власних доходів бюджетів, а також сформульовано основні положення, що характеризують принцип самостійності бюджетів.

Однак потребують поліпшення принципи та методи розрахунку трансфертів, які, як правило, слабо враховують інші фінансові ресурси регіону. Виявилось, що інструменти бюджетної політики досить важко піддаються не тільки формалізації, а й і змінам унаслідок суперечливих відносин різних гілок і рівнів влади, боротьби кланово-корпоративних структур, напруги та обсяги бюджетної підтримки погано координуються між собою. Найчастіше центральні влади прагнуть перекласти на регіони найбільш складні завдання, не підкріпивши їх фінансово, тоді як регіони і місцева влада не мають власних коштів, достатніх для їх вирішення. На регіональні і консолідовані з ними місцеві бюджети падає основний тягар видатків на народне господарство та соціальні послуги, включаючи ЖКГ (найбільша стаття), освіту, охорону здоров'я, соціальну допомогу.

Однак усі вжиті заходи наштовхуються на суперечливість аграрної політики, непродуманість інституційної системи і, як результат, пробуксовування реформ, що проводяться. У цьому зв'язку дуже важливо, на нашу думку, системно розглядати державні цільові програми та національні проекти, що реалізуються, вивчити їхній досвід, на основі якого сформулювати рекомендації для подальшого розвитку аграрного сектору.

Проблеми аграрного сектору виходять за рамки економічних проблем. На сучасному етапі вони переростають у проблему продовольчої безпеки нації, яка безпосередньо пов'язана з національною безпекою країни, оскільки в результаті реформ відбулося падіння обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. У результаті перетворень сільськогосподарських підприємств держава втратила ефективні механізми регулювання аграрного сектору народного господарства. Інструментом державної аграрної політики стають державні цільові програми та національні проекти, покликані вирішувати ключові проблеми країни не на рівні окремого регіону, а на національному рівні, зачіпаючи всі території держави.

Для стабілізації аграрного сектору необхідна довгострокова і повноцінна державна програма розвитку АПК, соціального розвитку села, модернізації структури сільської економіки, а також прийняття державного закону «Про розвиток сільського господарства» як основоположного документа забезпечення і реалізації довгострокової державної аграрної політики. Цей закон буде сприяти розробленню цілісної системи розвитку аграрного сектору країни з урахуванням регіональних систем, які виступатимуть як складники, що дасть змогу значно підвищити ефективність організаційно-економічного механізму регулювання агропромисловості як на державному, так і на регіональному рівні. Закон повинен установити ієрархію взаємодії Національного проекту з іншими програмами, що діють паралельно, або на рівні суб'єктів держави (наприклад, єдина програма «Житло для молодих сімей», програма будівництва житла для військовослужбовців, програма забезпечення житлом переселенців і т. д.).

Найважливіше місце у цій моделі повинна займати саме аграрна економічна політика. Освіта для вирішення безлічі проблем має знайти можливість заробляти кошти. Для цього на законодавчому рівні слід створити необхідні умови господарюючим суб'єктам, щоб зацікавити їх у розвитку утворень, а на ділі реалізувати ідею соціального партнерства.

На нашу думку, небажання населення брати активну участь у системі місцевого самоврядування пов'язане, насамперед, із низькою ефективністю діяльності органів місцевого самоврядування і недовірою до самої ідеї місцевого самоврядування. Необхідні застосування інноваційних методів управління, підготовка службовців нового покоління.

Висновки з проведеного дослідження. Становлення системи аграрної політики не може відбуватися революційно, шляхом перелому і розвалу існуючих моделей, про що говорить досвід українського реформування. Місцеве самоврядування – це право населення, проголошене і гарантоване йому Конституцією України та Європейською хартією місцевого самоврядування, ратифікованою нашою державою. Вважаємо, що цей процес у сільському населеному пункті буде проходити більш натурально, ніж у місті, в силу тісних соціальних контактів і пам'яті про історичні традиції об'єднаного і колгоспного вирішення соціально-економічних, організаційних, культурних питань. Державна і регіональна влада повинна розробити програму сприяння цьому процесу і систему державного контролю над взаємним виконанням обов'язків та дотриманням прав.

Список використаних джерел:

1. Gutkevych S.O. Investment attractiveness of industries: features and trends. *Baltic Journal of Economic Sciences*. 2019. Vol. 5. № 3. DOI : 10.30525/2256-0742/2019-5-3-50-58.
2. Інноваційна спроможність та технологічна готовність української економіки у міжнародних порівняннях. URL : http://www.uinpei.kiev.ua/viewpage.php?page_id=432 (дата звернення: 30.01.2020).
3. Мустафаєва Л.А., Босак А.О. Міжнародна конкурентоспроможність аграрного сектору України: теоретичний базис і проблеми розвитку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2016. № 851. С. 199–205.
4. Стахів О.А., Адамчук Т.Л. Економічна стійкість як фактор ефективності та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2017. Вип. 1. С. 28–37.
5. Формування глобального і регіонального ринків сільськогосподарської сировини і продовольства : монографія / за ред. Ю.О. Лупенка, М.І. Пугачова. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2015.

References:

1. Gutkevych S.O. (2019). Investment attractiveness of industries: features and trends. *Baltic Journal of Economic Sciences*. Vol. 5, No. 3. doi: 10.30525/2256-0742/2019-5-3-50-58
2. Innovacijna spromozhnistj ta tekhnologichna ghotovnistj ukrajinskoji ekonomiky u mizhnarodnykh porivnjannjakh [Innovative capacity and technological readiness of the Ukrainian economy in international comparisons] (electronic journal) Available at: http://www.uinte.kiev.ua/viewpage.php?page_id=432 (accessed 30 January 2020).
3. Mustafajeva L. A., Bosak A. O. (2016) Mizhnarodna konkurentospromozhnistj aghrarnogho sektoru Ukrajinj: teoretychnyj bazys i problemy rozvytku [International competitiveness of Ukrainian agrarian sector: theoretical basis and development problems]. *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems*, vol. 851, pp. 199-205.
4. Stakhiv O. A., Adamchuk T. L. (2017) Ekonomichna stijkistj jak faktor efektyvnosti ta konkurentospromozhnosti siljsjkoghospodarsjkykh pidpryjemstv [Economic sustainability as a factor of efficiency and competitiveness of agricultural enterprises]. *Economic sciences*, vol. 1, pp. 28-37.
5. Formuvannja hlobalnoho i rehionalnoho rynkiv silskohospodarskoji syrovyny i prodovolstva: monohrafiia (2015); za red. Yu.O. Lupenka, M.I. Puhachova. Kyiv : NNTs «IAE».

E-mail: Odnorog_BTNAU@ukr.net